

8. Свиридов М. К. О сущности и основаниях дифференциации уголовного процесса // Актуальные вопросы государства и права : сб. ст. — Томск, 1987.
9. Сокира Л. Скорочений порядок судового розгляду кримінальних справ // Вісник прокуратури. — 2002. — № 4. — С. 35–39.
10. Трубникова Т. В. Дифференциация уголовного процесса / Т. В. Трубникова. — Томск, 2001.
11. Трубникова Т. В. Теоретические основы упрощенных судебных производств / Т. В. Трубникова. — Томск, 1999.
12. Щолкін В. Визнання вини підсудним як спосіб спрощення кримінального процесу: «за» і «проти» / В. Щолкін, О. Стулов // Вісник прокуратури. — 2002. — № 11. — С. 66–70.
13. Якимович Ю. К. Структура советского уголовного процесса: система стадий и система производств. Основные и дополнительные производства / Ю. К. Якимович. — Томск, 1991.

Анотація

Власова Г. П. Сутність та завдання спрощеного кримінального судочинства. — Стаття.

У статті розглядаються питання, пов'язані з сутністю та завданнями спрощеного кримінального судочинства.

Ключові слова: кримінальне судочинство, судове провадження, спрощене кримінальне судочинство, кримінально-процесуальна форма.

Аннотация

Власова Г. П. Сущность и задачи упрощенного уголовного судопроизводства. — Статья.

В статье рассматриваются вопросы, связанные с сущностью и заданиями упрощенного уголовного судопроизводства.

Ключевые слова: уголовное судопроизводство, судебное разбирательство, упрощенное уголовное судопроизводство, уголовно-процессуальная форма.

Summary

Vlasova G. P. Essence and Tasks of the Simplified Criminal Proceedings. — Article.

In the article are examined questions, related to essence and tasks of the legal proceeding and his simplification.

Keywords: ciminal proceedings, proceedings, simplified criminal proceedings, criminal-procedural form.

УДК 343.7

Н. О. Антолюк

КРИТЕРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ МАЙНА, ЯКИМ ЗАВОЛОДІЛА ОСОБА

Постановка проблеми. Однією із диференціюючих ознак більшості злочинів проти власності є розмір спричиненої відповідним злочинним діянням шкоди. У розкраданнях розмір спричиненої шкоди залежить від вартості викраденого майна. Це положення не є дискусійним у кримінально-правовій доктрині. Разом з тим у теорії кримінального права існують різні підходи щодо виділення критеріїв для визначення вартості майна, яким заволоділа особа. Складним є і процес визначення вартості викраденого на практиці. Саме тому порядок визначення вартості майна, яким незаконно заволоділа особа, критерії, які беруться за основу у ході здійснення такої оцінки, потребують більш детального

дослідження, оскільки безпосередньо впливають на правильну кваліфікацію скоєного.

У кримінально-правовій літературі порядок визначення розміру спричиненої шкоди, розміру викраденого був предметом дослідження у працях О. І. Бойцова, Н. А. Лопашенко, Ю. І. Ляпунова, В. О. Навроцького та інших науковців. Однак у своїх працях вчені робили акцент на питаннях порядку визначення вартості викраденого чи визначення розміру спричиненої шкоди. Дослідження ж конкретних критеріїв, що беруться за основу під час встановлення вартості майна, яким заволоділа особа, окремо не проводилося.

Завданням цієї роботи є дослідження змісту відповідних критеріїв для визначення вартості майна, яким незаконно заволоділи, визначення і обґрунтування доцільності використання саме таких критеріїв, як основи для встановлення вартості майна. Окремо необхідно зупинитися на питанні використання відповідних критеріїв законодавцем, сформулювати рекомендації для правозастосувача щодо правильного встановлення вартості майна, яким заволоділа особа, і, як наслідок, правильної кваліфікації вчиненого.

Виклад основного матеріалу. У п. 25 Постанови Пленуму Верховного Суду України (далі — ВСУ) «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 6 листопада 2009 р. № 10 [1] вказано, що розмір майна, яким заволоділа винна особа в результаті вчинення відповідного злочину, визначається лише вартістю цього майна, яка виражається у грошовій оцінці. Слід зауважити, що Верховний Суд України використовує невдале словосполучення — «розмір майна, яким заволоділа особа». Використана у Постанові Пленуму ВСУ конструкція фактично має інше семантичне наповнення, адже розмір майна — це і розмір одягу, розмір взуття. У роз'ясненні ВСУ слід було зазначити, що вартість майна, яким заволоділа винна особа в результаті вчинення відповідного злочину, визначається з врахуванням вартості цього майна, яка виражається у його грошовій оцінці. Вартість майна, в свою чергу, визначатиметься виходячи із кількості майна і його ціни. Тому вважаємо, що слід констатувати, що під час визначення розміру заподіяної розкраданням шкоди враховується вартісний критерій, який містить у собі врахування цінового і кількісного критеріїв.

Зміст цінового критерію полягає у визначенні гривневого еквівалента заподіяної шкоди. Ціновий критерій визначає ціну однієї одиниці викраденого майна. Якість майна враховується саме через цей критерій. Адже, для прикладу, ціна однієї тони борошна вищого ґатунку і першого ґатунку суттєво відрізняється.

Ціна майна визначається виходячи із роздрібних (закупівельних) цін, що існували на момент вчинення злочину. Однак такий підхід одразу викликає ряд запитань:

- де визначені роздрібні чи закупівельні ціни;
- чи це тотожні поняття;
- якщо їх зміст різний, то коли слід використовувати роздрібні, а коли закупівельні ціни.

Імперативного визначення ні роздрібних, ні закупівельних цін немає. Для держав із ринковою економікою характерна мінімізація втручання держави у визначення цін. Держава бореться із монополістами і намагається забезпечити здорову конкуренцію. Для з'ясування роздрібної (закупівельної) ціни слід встановити середню ціну конкретного майна; виходити із середньої ціни для пересічного громадянина; пам'ятати, що середня ціна визначається для певної території (міста, області) на певний час.

Такі критерії дозволять максимально точно визначити дійсну ціну майна. Однак її встановлення є досить складним процесом. Так, слідчому для того, щоб з'ясувати середню ціну майна, слід одержати офіційну інформацію щодо ціни майна хоча б з трьох інстанцій (магазинів, банків тощо). Як свідчать матеріали опрацьованої нами практики правоохоронних органів, у кращому випадку слідчий з'ясовує ціну майна в одного адресата, а в більшості випадків ціну майна з'ясовують виходячи із показань потерпілого. Слід зазначити, що під час визначення ціни на певне майно доцільно звертатися у Державну інспекцію з контролю за цінами, одним із завдань якої є проведення моніторингу цін і тарифів на товари і послуги споживчого ринку, узагальнення його результатів.

Роздрібна ціна і закупівельна ціна не тотожні за змістом. Роздрібна ціна — це ціна, за якою здійснюється продаж товарів безпосередньо громадянам та іншим кінцевим споживачам для особистого некомерційного використання [2, 1240]. Закупівельна ціна — фіксована державою оплата вартості сільськогосподарської продукції [2, 400]. Застосування роздрібної чи закупівельної ціни залежить від характерних ознак потерпілого. Якщо це звичайний громадянин — використовується роздрібна ціна. Якщо мова йде про заволодіння майном суб'єктів, що здійснюють закупівлю сільськогосподарської продукції — використовується закупівельна ціна.

Однак запропонований підхід до визначення вартості викраденого майна є досить умовним. Так, якщо суб'єкт підприємницької діяльності здійснює оптову закупівлю продукції несільськогосподарського призначення, мабуть доцільно було б виходити з оптових цін, а не з роздрібних. Між оптовою і роздрібною ціною завжди є різниця. Не позбавлений суб'єктивізму і підхід до визначення роздрібних цін. Адже можна з'ясувати ціну на певний товар у супермаркеті, яка буде меншою, ніж ціна у торговому центрі в центрі міста. Тому слід констатувати, що визначення ціни — емкий і складний процес, який не можливо позбавити суб'єктивного впливу. Тому слідчому під час з'ясування ціни на викрадене майно слід виходити не лише із показань потерпілого, а й з'ясовувати дійсну об'єктивно незалежну ціну майна.

Кількісний критерій передбачає врахування кількості викрадених речей. Цілком очевидно, що для кримінально-правової кваліфікації має суттєве значення врахування кількості майна, яким заволоділи. Ця кількість викраденого майна є складовою вартісного критерію. Тому міркування про те, що кількісний критерій під час визначення вартості викраденого майна не враховується, навряд чи обґрунтовані. В залежності від того, яке конкретно майно вилучене, кількісний критерій може проявлятися у звичайному підрахунку

кількості вилучених речей, вазі (кілограми, тонни і т.д.), об'ємі (літри), довжині тощо.

У радянський період окремо виділяли так званий економічний критерій. Суть економічного критерію полягала у з'ясуванні дефіцитності викраденого майна, важливості його для потерпілого. Сьогодні цей критерій не використовується.

Таким чином, слід констатувати, що під час визначення вартості викраденого майна слід керуватися вартісним критерієм, який включає в себе врахування ціни одиниці викраденого майна і кількості викраденого майна. Фактично вартісний критерій дорівнює добутку цінового і кількісного критеріїв.

У чинному Кримінальному кодексі України (далі — КК) вартісний критерій виражений за допомогою неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Термін «неоподаткований мінімум доходів громадян», очевидно, не є кримінально правовим, а «запозичений» із іншої галузі права — фінансового права. У різні історичні періоди в історії вітчизняного кримінального законодавства законодавець використовував різні шляхи для вказівки на розмір заподіяної шкоди, розмір одержаного прибутку, розмір штрафу тощо, тобто на ті категорії, які полягають у майновій оцінці. Можна виділити два найпоширеніші способи вказівки на майнові величини, які і сьогодні активно застосовуються у КК зарубіжних держав:

законодавець чітко встановлює розмір шкоди, прибутку, штрафу у національній валюті (гривні, рублях, злотих тощо);

законодавець оперує певною розрахунковою одиницею (неоподаткований мінімум доходів громадян, мінімальна заробітна плата тощо).

Перший підхід застосовувався у радянський період, хоча якщо глянути у далеке минуле, то протягом всього періоду розвитку Української держави, ще з часів дії Руської правди, законодавство прив'язувалося до грошової одиниці (гривни — у Руській правді, грошей — у Литовських статутах тощо). Саме такий підхід застосовується сьогодні у більшості зарубіжних держав.

Другий підхід властивий для кримінального законодавства незалежних держав, що утворилися внаслідок розпаду СРСР. Причому одні держави певний проміжок часу користувалися розрахунковою величиною і перейшли до конкретної грошової величини (наприклад, Російська Федерація), а інші продовжують оперувати розрахунковою величиною під час визначення вартісних критеріїв, що впливають на кримінально-правову кваліфікацію, чи під час визначення розміру штрафу (наприклад, Україна).

Використання під час визначення вартісних критеріїв у КК певної розрахункової одиниці було вкрай необхідним у період шаленої інфляції, що спіткала всі держави колишнього СРСР. Законодавець просто фізично не міг вносити постійні зміни у більшість статей КК. Саме тому здійснювалася спроба прив'язки до неоподаткованого мінімуму доходів громадян, мінімальної заробітної плати, оскільки простіше було переглянути ці величини і привести їх у відповідність із економічною ситуацією у державі, рівнем життя населення, рівнем інфляції. Разом з тим законодавець без жодних аргументів, жодної

логічної послідовності визначав розміри шкоди, прибутку, штрафів, що призвело до абсурдних ситуацій. Інколи максимальний розмір покарання у вигляді штрафу, що може бути призначений судом, більший або дорівнює мінімальному розміру шкоди, що визначена як конститутивна ознака матеріального складу злочину (ч. 2 ст. 190, ст. 192 КК). Поспішність, відсутність логічної системи визначення і співвідношення «шкода — покарання» є серйозними підставами для того, щоб задуматися над необхідністю перегляду того підходу до визначення майнових критеріїв, що існує сьогодні.

Недоліком існуючого підходу до визначення вартісних критеріїв є постійна щорічна зміна розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Адже на момент вчинення злочину розмір заподіяної шкоди може бути достатнім для притягнення винного до кримінальної відповідальності, а на момент розгляду справи в суді він може бути меншим, ніж мінімальний достатній розмір шкоди, визначений КК. У кримінально-правовій літературі активно обговорювалося питання про те, чи будуть у такому випадку застосовуватися положення ст. 5 КК про зворотну дію кримінального закону в часі, адже становище винного покращується. В його діях або взагалі відсутній склад злочину через недостатність вартісного критерію, або ж відсутній кваліфікований склад злочину, виділений за вартісним критерієм. Слід нагадати, що проблема зміни величини розрахункової одиниці була предметом розгляду Конституційного Суду України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) [3]. Суд констатував, що зміна розміру соціальних величин (мінімальної зарплати, неоподаткованого мінімуму доходів громадян), які використовуються у КК, не є зміною в кримінальному праві, а тому не має зворотної дії в часі і не тягне за собою зміни кваліфікуючих ознак злочинів. Зокрема, у рішенні Конституційного Суду України по цій справі вказано:

– зміни, що вносяться до нормативно-правових актів інших галузей права, посилання на які містить бланкетна диспозиція, не змінюють словесно-документну форму кримінального закону;

– кримінальний закон і за наявності нового, конкретизованого іншими нормативно-правовими актами змісту бланкетної диспозиції кримінально-правової норми не можна вважати новим — зміненим — і застосовувати до нього положення ч. 1 ст. 58 Конституції України та ч. 2 ст. 6 КК;

– кримінальний закон, який визначає діяння як злочин, може містити посилання на положення інших нормативно-правових актів. Якщо ці положення в наступному змінюються, загальний зміст кримінального закону, в даному випадку — диспозиція його норм, змін не зазнає. Протилежне означало б можливість зміни кримінального закону підзаконними актами.

Ситуація з вартісним критерієм, що застосовується у КК — неоподаткованим мінімумом доходів громадян, — загострилася після прийняття Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб», яким впроваджено нову величину — соціальну пільгу. У частині кваліфікації злочинів або адміністративних правопорушень сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги. Очевидно, що первинний, нехай і не досить об-

ґрунтований, системний підхід, що полягав у співвідношенні «школа — покарання», був повністю знівельований. На вказану проблему неодноразово звертали увагу у кримінально-правовій літературі [4, 69–74; 5, 66–72].

У ситуації, яка склалася, слушною є пропозиція ввести до КК України термін «розрахункова одиниця», який би встановлював майнові критерії для визначення розмірів покарань та кваліфікації злочинів. Разом з тим вказаний крок можна назвати лише першою сходинкою щодо приведення співвідношення між майновими критеріями у КК до певної логічної системи. Не слід забувати того, що використання у КК змінної величини (неоподаткованого мінімуму доходів громадян) було запроваджене як вимушений крок, спровокований інфляційними процесами. Стабілізація ситуації у державі, приведення рівня інфляції до рівня інфляції у державах Європи, що характеризуються більшою стабільністю, повинні слугувати сигналом для переходу до традиційного для вітчизняного кримінального права підходу — використання у тексті КК чітких грошових показників у національній валюті.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі **висновки**:

- під час визначення вартості майна, яким заволоділа особа, слід враховувати вартісний критерій, що включає ціновий і кількісний критерії;
- ціновий критерій полягає у визначенні ціни на одиницю майна, а кількісний критерій — у врахуванні кількості одиниць майна, яке стало предметом посягання;
- вартісний критерій, що використовується у КК слід змінювати;
- проміжним етапом щодо вдосконалення використання у КК вартісного критерію може бути введення відповідної розрахункової одиниці;
- кінцевим етапом трансформації кримінального законодавства у частині використання відповідного вартісного критерію повинен бути перехід до встановлення чітких майнових величин у гривневому еквіваленті.

Цілком зрозуміло, що встановлення чітких гривневих розмірів у КК для позначення всіх майнових критеріїв (розмірів шкоди, прибутку, штрафу тощо) є складним логічним процесом. Тому слід досліджувати і визначати певні привила, що повинні лежати в основі побудови чіткої системи співвідношення «школа — покарання».

Література

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 06.11.2009 р. № 10 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/CE23FEB771D9FCBC2257682004D020E?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=CE23FEB771D9FCBC2257682004D020E&Count=500&.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 000 слів і словосполучень / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К.; Ірпінь: Перун, 2005. — 1728 с.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотню дію кримінального закону в часі) від 19.04.2000 р. (Справа № 1-3/2000) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v006p710-00.
4. Марін О. К. Зміни у податковому законодавстві України та їх вплив на дію Кримінального кодексу України // Життя і право. — 2004. — № 2. — С. 69–74.

5. Антошук Н.О. Покарання за заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою // Прокуратура, людина, держава. — 2005. — № 11. — С. 66–72.

Анотація

Антошук Н. О. Критерії визначення вартості майна, яким заволоділа особа. — Стаття.

Досліджено зміст вартісного, цінового і кількісного критеріїв, що беруться за основу під час визначення вартості майна, яким заволоділа особа. Звернуто увагу на необхідність врахування цих критеріїв, на недоліки щодо встановлення вартісного критерію у Кримінальному кодексі України.

Ключові слова: вартісний критерій, ціновий критерій, кількісний критерій, майно, власність.

Аннотация

Антошук Н. О. Критерии определения стоимости имущества, которым завладело лицо. — Статья.

Исследовано содержание стоимостного, ценностного и количественного критериев, что учитываются при определении стоимости имущества, которым завладело лицо. Обращено внимание на необходимость учета этих критериев, на недостатки по установлению стоимостного критерия в Уголовном кодексе Украины.

Ключевые слова: стоимостный критерий, ценностный критерий, количественный критерий, имущество, собственность.

Summary

Antonyuk N. O. Criteria for Determining the Value of Property, Which Captured the Person. — Article.

The essence of value, quantitative criteria are taken as the basis in determining the value of the property, which captured the person. Attention to the need to incorporate these criteria, the shortcomings of the installation cost criterion in the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: cost criteria, quantitative criteria, property ownership.

УДК 341.21: 34.03

С. С. Нестеренко

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО КОДИФІКАЦІЮ ПРАВА МІЖНАРОДНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В умовах сьогодення особливого значення набуває неухильне виконання всіма суб'єктами міжнародного права загальноєвропейських принципів міжнародного права і міжнародно-правових зобов'язань. Першорядне значення має підвищення ролі не тільки політичних, а й правових засобів забезпечення міжнародного правопорядку, серед яких особливе місце займають норми про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння. Відповідальність держав — одне з основних понять міжнародного права, а інститут відповідальності за спричинену шкоду є, як пише Л. Д. Тимченко, одним з найдавніших у міжнародному праві [1, 16]. Значення міжнародної відповідальності держави обумовлено тим, що цей інститут є необхідним юридичним засобом забезпечення міжнародного права, більш того — найважливішим елементом його сут-